

Venäjän arktisen uusi suunta?

Venäjän politiikkaan erikoistunut tutkija Marlene Laruelle esitti muutamia vuosia sitten, että nyky-Venäjän hallinnon – Putinin regiimin – kolme keskeistä geopoliittista, kansakunnan identiteettiin ja valtionrakennukseen liittyvää diskurssia ovat Euraasia, kosmos ja arktinen. Euraasialaisuus ja siihen liittyvät geopoliittiset intohimot ovat monelle Venäjää seuraavalle tuttuja etenkin Ukrainan sodan kestäessä päätään nostaneiden demagogien kautta. Kosmoksella Laruelle viittaa puolestaan niin neuvostonostalgiaa ammentavaan avaruuskilpaan ja -tieteseen kuin hengellisyyden merkityksen kasvuun, joka on kulkenut käsi kädessä Venäjän ortodoksisen kirkon aseman vahvistumisen kanssa. Euraasialaisuus korostaa Venäjän erityisyyttä itä-länsi -akselilla, kosmos taas konkreettisesti ja symbolisessa mielessä Venäjän vertikaalista suuruutta ja globaalia roolia. Arktiseen liitetyt tavoitteet ja ihanteet keskustelevat myös historian kanssa, sillä tätä diskurssia rakennettaessa viitataan ja vedotaan neuvostoajan saavutuksiin erityisesti Pohjolassa.

Viime vuosikymmenellä Venäjällä uudelleen virinnyt kiinnostus arktista kohtaan on kuitenkin usean ilmiön ja prosessin summa. Merkittävin muutostekijä lienee ympäristönmuutos, jonka arktisella alueella vauhdilla etenevä ilmastonmuutos tuottaa. ”Jäättömän” arktiksen visio on varmasti ollut yksi keskeinen tekijä, joka on ajanut taloudellista toimintaa eteenpäin pohjoisessa.

Putinin Venäjän arktisessa nivoutuvat yhteen historiasta ammentava geopoliittinen

valtionrakennusdiskurssi sekä reaali talouden ja -politiikan tavoitteet: Venäjää ajaa arktiselle niin visio Koillisväylästä keskeisenä Euroopan ja Aasian yhdistävänä merireittinä, jolloin arktisen ja Euraasian geopoliittiset diskurssit saavat yhtymäpinnan, kuin arvioit merkittävistä hiilivetyvarannoista Venäjän mannerjalustalla. Putinin regiimin sisä- ja ulkopoliittisiin tarpeisiin liittyvien, pitkälle symbolisten syiden takia Venäjän on oltava enenevässä määrin sotilaallisesti läsnä arktisella. Tämän lisäksi nykyyhallinnon talous- ja valtapoliittinen valinta suosia energiasektoria, öljy- ja kaasuteollisuutta, on pakottamassa Venäjän asettumaan arktiselle alueelle. Tämä ei kuitenkaan ole valinta sanan varsinaisessa merkityksessä, vaan pikemminkin seurausta runsaiden energiavarojen ja autoritaarisen historian synnyttämästä polkuriippuvuudesta, joka säteilee vaikutustaan venäläiseen talouteen ja politiikkaan, mutta myös laajemmin yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

Venäjän arktiset hankkeet ovat tällä hetkellä kuitenkin jäissä, sillä öljyn alhainen maailmanmarkkinahinta on hyydyttänyt kalliit arktiset projektit. Toki jo käynnistettyjä infrastruktuuri- ja energiahankkeita viedään eteenpäin, kuten Sabettan sataman rakentamista Jamalilla tai Prirazlomnajan öljyesiintymän hyödyntämistä Karanmerellä, mutta muutaman vuoden takaiset laajat investointisuunnitelmat on siirretty pöytälaatikkoon. Siten käynnissä olevat hankkeet ovat raaka-aineiden hintojen alamäen takia riskisijoituksia Venäjän valtiolle ja venäläisille yrityksille. Kansainvälisiä yrityksiä energiahankkeissa

ei juuri ole mukana. Tämä johtuu ensisijaisesti energian alhaisesta hinnasta, mutta myös siitä, että länsimaiden Ukrainan sodan myötä asettamat talous- ja teknologiapakotteet kohdistuvat juuri Venäjän arktiseen energiantuotantoon.

Putinin Venäjälle arktinen on kuitenkin tärkeä, eikä suunnitelmista olla luopumassa. Arktista yhteistyötä ja sen väitettyä muista kriiseistä riippumatonta luonnetta alleviivataan kansainväliselle yleisölle samalla, kun sisäisesti luodaan kuvaa vastakkainasettelun areenasta, jossa länsimaat ryöstävät Venäjän rikkaudet. Arktisen erityisluonteeseen vedotaan ulospäin suunnatussa puheessa, mikä nykyhallinnon intressien näkökulmasta on viisasta: se pyrkii ylläpitämään mielikuvaa arktisesta rauhan alueena, koska takertuminen öljy- ja kaasutuloihin vaatii arktisen varantojen hyödyntämistä eikä Venäjä siihen kykene tällä hetkellä yksin. Siten arktisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa edistysaskeleita, jotka voivat vähentää kansainvälisiä jännitteitä. Tätä tavoitetta tulee vaalia samalla tiedostaen Putinin Venäjän realipoliittiset ja -taloudelliset intressit alueella.

On myös hyvä eksplisiittisesti kysyä, mitä tavoitteita edistämme arktisen poikkeuksellisuuden nimissä. Haluammeko edistää Venäjän entistä syvempää käpertymistä hiilivetyjen ympärille tuomien sen raaka-ainekiroukseen, joka rapauttaa edelleen Venäjän demokraattisia instituutioita? Vai haluammeko nähdä Venäjän pohjoisten alueiden laajat potentiaalit paikallisia kulttuureja ja elinkeinoja elvyttävästä turismista ilmastonmuutosta hillitseviin hiilinieluihin, ja äärevän ilmaston osaamiskeskittymistä uusiutuvien energialähteiden globaalisti tärkeisiin tuotantoalueisiin?

Tampereella, 10.11.2016

Veli-Pekka Tynkkynen